

5. Závěr

Analýza se věnuje vývoji soukromého vzdělávání po roce 1989. Zaměřili jsme se výhradně na formální typ vzdělávání s výrazným akcentem na soukromé školství a jeho porovnání se školstvím veřejným, případně církevním.

První soukromé školy vznikly již ve školním roce 1990/91 – jednalo se o soukromé školy základní. Hned následující školní rok vznikly první soukromé mateřské a střední školy. Soukromé vyšší odborné školy dnešního typu se poprvé objevily ve školním roce 1996/97 a první soukromé vysoké školy až v roce 2000.

Zatímco u soukromých škol mateřských a základních nedošlo dosud k výraznému prolomení hegemonie škol veřejných, u vyšších článků české vzdělávací soustavy se to, alespoň do jisté míry, povedlo. Zjistili jsme, že na úrovni mateřských a základních škol je význam škol soukromých zřizovatelů minimální. Vždyť podíl dětí navštěvujících soukromé MŠ nepřesáhl ani jednou ve sledovaném období hranici 2 %. U ZŠ je situace obdobná, podíl žáků vzdělávajících se na soukromých školách nedosáhl za dobu jejich existence ani na 1 %.

Na středních školách pozorujeme již od počátku sledovaného období poměrně velký podíl žáků vzdělávaných na školách soukromých zřizovatelů. Již ve školním roce 1993/94 jsme zaznamenali více jak desetinový podíl žáků na celkovém počtu. I přes dočasný pokles na přelomu tisíciletí byl podíl žáků soukromých středních škol stále alespoň 10 %, v posledních pěti letech se pohybuje v rozmezí 13–14 % z celkového počtu žáků na SŠ. Žáci vzdělávající se na soukromých SŠ dávají v posledních letech výrazně přednost (více jak z 80 %) oborům zakončeným maturitní zkouškou. Z hlediska náplně oborů, jsou v aktuálním roce nejvíce navštěvovány ekonomické a administrativní obory. Výrazný podíl tvoří i žáci vzdělávaní v oborech gastronomie, hotelnictví a turismus. Panuje zde poměrně velký rozdíl mezi skladbou oborů na soukromých a veřejných školách, který je způsoben zejména počáteční situací v oblasti středního školství. Zřizovatelé soukromých škol se od začátku své existence orientovali na volná místa na vzdělávacím trhu.

Vyšší odborné školy se za dobu své existence staly podstatnou složkou terciárního vzdělávání. Jejich celkový počet se ve sledovaném období zvýšil o 15 %, počet soukromých se i přes částečný pokles v posledních letech zvýšil o čtvrtinu. Nejvyšší podíl studentů soukromých VOŠ jsme zaznamenali již ve školním roce 1996/97, kdy se z celkového počtu studentů (15 184) vzdělávalo 33 % studentů na tomto typu škol. Aktuálně tvoří studenti soukromých VOŠ 25 % z celkového počtu žáků. Mezi nejnavštěvovanější obory patří aktuálně na soukromých VOŠ právnické obory. V analýze se dále také věnujeme přijímacímu řízení a porovnáváme index přihlášek a ukazatel úspěšnosti uchazečů u přijímacího řízení. Index přihlášek (průměrný počet přihlášek na jednu osobu) u příjímání soukromých VOŠ dlouhodobě pozvolna klesá a je nižší než na veřejných VOŠ. Při hodnocení úspěšnosti při přijímacím řízení nepřekvapí fakt, že úspěšnost na soukromé školy je dlouhodobě výrazně vyšší – přesahuje 90 %.

První soukromé vysoké školy vznikly v roce 2000. Mezi lety 2000 a 2010 přibýly pouze 4 veřejné VŠ a aktuálně jich evidujeme 26. Ve stejné době vzrostl počet soukromých VŠ o 36 na současných 44 škol. Společně se státními vysokými školami se v ČR vyskytuje celkem 72 vysokých škol. Nezpochybitelným faktem je růst počtu studentů, jak na veřejných, tak soukromých VŠ. Aktuální podíl studentů soukromých VŠ je 14 % z celkového počtu. Oproti roku 2000 vzrostl tento podíl o 13 procentních bodů. Stejně jako v případě VOŠ jsme se věnovali také přijímacímu řízení. Index přihlášek je opět a tentokrát ještě výrazněji vyšší (dlouhodobě více jak dvakrát) u veřejných vysokých škol. Úspěšnost při přijímacím řízení je také jasně vyšší na soukromých VŠ – ve sledovaném období alespoň 92 %. Oborová struktura soukromých a veřejných VŠ je víceméně odlišná. Soukromé VŠ se orientují zejména na ekonomické vědy a nauky – v roce 2010 navštěvovalo tyto obory více jak polovina všech studentů. Veřejné VŠ nabízejí pestřejší skladbu oborů. Nejvíce jsou zastoupeny (z pohledu celkového počtu studentů) technické obory (25 %) a ekonomické vědy a nauky (20 % studentů).

V analýze jsme se zpracovali také data o učitelích. Díky změnám v metodice bylo možné porovnat data až od školního roku 2005/06. Zjistili jsme, že se vzrůstající úrovní školského systému roste podíl mužů v učitelské sboru, zpravidla bez ohledu na druh zřizovatele. Obdobně rostou také průměrné platy učitelů – nejnižší mzdy dostávají učitelé na MŠ (bez ohledu na zřizovatele), nejvyšší učitelé na SŠ a VOŠ. Obecně ale platí, že platy na soukromých školách jsou nižší než na veřejných školách. Bohužel nebylo možné porovnat platy učitelů na soukromých VŠ s ostatními platy, z důvodu absence příslušných dat. Zajímavé informace přineslo porovnání úrovně kvalifikace učitelů na jednotlivých vzdělávacích úrovních. Se stupněm vzdělávání roste i stupeň plnění kvalifikačních požadavků učitelů. Možná překvapivě je toto plnění pomalejší u soukromých škol.

Zastoupení zahraničních občanů v českém vzdělávacím systému je minimální. Evidentním faktem je ovšem skutečnost, že cizí státní příslušníci dávají mnohem víc přednost soukromému školství než Češi. Mezi zahraničními studenty jsou nejvíce zastoupeni Slováci, zejména díky minimální jazykové bariéře a skutečnosti, že kdo studuje v českém jazyce, studuje na veřejné škole zdarma.

Na naprosté většině soukromých škol se vybírá školné. Zjistili jsme, že výše školného roste se stupněm vzdělávání. Na středních školách o výši školného rozhoduje zejména to, zda se jedná o obor zakončený maturitní zkouškou – na těchto oborech se zpravidla vybírá vyšší školné než na nematuritních oborech. Mezi „nejdražší“ obory soukromých středních škol patří tedy zejména gymnaziální a umělecké obory. Nejvyšší školné se pravděpodobně vybírá na soukromých vysokých školách. K dokázání tohoto logického předpokladu ovšem opět chybějí relevantní data.

V mezinárodním srovnání s okolními státy a průměrnými hodnotami za země sdružené v OECD působí české školství stále výrazně „veřejně“. Jedinou úrovní školství, která snese mezinárodní srovnání, je oblast nazývaná „terciární B“, což odpovídá přibližně našim vyšším odborným školám. V této oblasti dosahuje české soukromé školství srovnatelnosti s průměrem za země OECD. Na ostatních úrovních je zřetelné, že význam soukromého školství v České republice je stále spíše druhotný.